บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่อความเจริญเติบโตภาคการเกษตรของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาในภาคการเกษตรของประเทศไทย ผลิตภาพรวมภาคการเกษตรและความสัมพันธ์ของอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภาพการผลิตรวมต่อผลผลิตในภาคการเกษตรของไทย และผลกระทบของทุนมนุษย์ทางด้านต่างๆ ที่จะส่งผลต่อผลิตภาพการผลิตรวมภาคการเกษตร ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ทุนมนุษย์ทางด้านการศึกษาต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดกรอบหรือวางแผนพัฒนาทางการเกษตร และวางแผนพัฒนาคุณภาพของแรงงานให้เหมาะสมกับการพัฒนาภาคการเกษตรต่อไป ซึ่งจะทำการศึกษาในระดับมหภาค โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิประเภทอนุกรมเวลา ภาคตัดขวางในช่วงปี 2531 – 2549 ที่ทำการรวบรวมมาจากหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชน โดยประยุกต์ใช้วิธี output-base approach ของ Arriagada แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราความเจริญเติบโตของภาคการเกษตร และวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยสมการเชิงเดี่ยว ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้วิเคราะห์และอภิปรายผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้นั้น ได้ใช้ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แนวความคิดด้านผลิตภาพการผลิต รวมทั้งการนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ การศึกษาถึงประสิทธิภาพการผลิตที่มีผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ บทบาทของเทคโนโลยีที่มีผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์เศรษฐกิจการเกษตร การพัฒนาการเกษตร และการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยเฉพาะด้านการศึกษาต่อความเจริญเติบโตของภาคการเกษตร พบว่าภาคการเกษตรของประเทศไทย ยังคงเป็นภาคการผลิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนไทย และมีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก นอกจากนี้ภาคการเกษตรยังเป็นแหล่ง

ปัจจัยการผลิตให้กับภาคอุตสาหกรรม และเป็นตลาดให้กับสินค้าต่างๆ ของภาคนอกเกษตร ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะมีผลทำให้เศรษฐกิจภาคการเกษตรต้องปรับตัวและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในอดีตที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการเกษตรดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกๆ ฉบับจะมีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการเกษตรไว้ในแต่ละแผนฯ ซึ่งปัจจุบันนับได้ว่าเป็นฉบับที่ 10 แล้ว อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคการเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก การขยายตัวทางด้านผลผลิตจึงต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีเหลืออยู่น้อยและยังไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้ในระยะสั้น และยังมีปัญหาสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงทุกวัน จากการที่การผลิตภาคการเกษตรยังจำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติหรือฤดูกาลเป็นหลัก ทำให้ปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ไม่แน่นอน รวมไปถึงภาวการณ์แข่งขันที่สูงขึ้นตลอดจนกฎเกณฑ์ทางการค้าต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการผลิตและการค้าของประเทศ ดังนั้นการปรับโครงสร้างการผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยปรับโครงสร้างการผลิตจากการผลิตที่พึ่งพาปัจจัยทุน อาทิเช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ซึ่งทำให้การขยายตัวทางด้านผลผลิตไม่ยั่งยืนอันเนื่องการลดน้อยถอยลงของปัจจัยการผลิต มาเป็นการให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพในการผลิตโดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตทำให้มีผลิตภาพและประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมากคือ การนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เพื่อให้เกิดผลิตภาพที่สูงขึ้นนั้นแรงงานซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตชนิดหนึ่ง ต้องมีความรู้และความสามารถเท่าทันเทคโนโลยีนั้นๆ จึงจะทำให้เกิดผลิตภาพในการผลิตในระดับสูง ความสัมพันธ์ของแรงงานและการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพจึงไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ สาเหตุมาจากเทคโนโลยีในปัจจุบันราคาแพง มีความซับซ้อน มีประสิทธิภาพสูง มีความรวดเร็วในการผลิต และสามารถก่อให้เกิดความเสียหายที่รุนแรง จึงจำเป็นต้องใช้แรงงานที่มีทักษะสูง และความรู้เฉพาะทางเพิ่มขึ้น การให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์จึงมีความจำเป็นและเหมาะกับสภาพการเช่นนี้ เนื่องจากเมื่อทรัพยากรมนุษย์มีทักษะในการคิด มีความความสามารถในการรับรู้ ประดิษฐ์คิดค้น ก็จะสามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในระดับที่สูงได้ ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ฐานจากองค์ความรู้โดยการให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ การให้ศึกษา การฝึกอบรมต่างๆให้กับแรงงานมาเป็นแนวทางหลักเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่สมดุลและยั่งยืน

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 2 และ3 พบว่าการขยายตัวของผลผลิตในภาคเกษตรในปัจจุบันนอกเหนือจากปัจจัยทุนส่วนใหญ่จะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานที่มีแนวโน้มลดลงความสำคัญลงไป ทำให้การผลิตในภาคการเกษตรนั้นต้องพึ่งพาผลิตภาพหรือ

ประสิทธิภาพในการผลิตอย่างสูงเพื่อทดแทนปัจจัยทุน และแรงงานที่ลดความสำคัญลงไป การที่จะพัฒนาการผลิตและประสิทธิภาพในการผลิต ให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น จะปฏิเสธไม่ได้ว่ากำลังคนหรือทรัพยากรมนุษย์มีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตทั้งทางด้านเทคโนโลยี กระบวนการในการผลิต แรงงาน และแนวคิดวิธีการต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการผลิต ที่จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน ทุนมนุษย์ซึ่งแสดงถึงคุณภาพของแรงงานจึงมีความสำคัญอย่างมาก โดยที่ทุนมนุษย์ในตัวแรงงานนั้นจะก่อให้เกิดผลในทางบวกทั้งในด้าน การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตในด้านต่างๆ ให้กับแรงงานภาคการเกษตร ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ความสามารถ ส่งผลให้ผลิตภาพ และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่สูงขึ้นได้ สำหรับทุนมนุษย์ด้านการศึกษานั้น จากผลการศึกษาพบว่ามีส่วนสำคัญในการเพิ่มผลิตภาพในการผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่การที่การศึกษาจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการที่จะก่อให้เกิดผลของกระบวนการในการเรียนรู้ โดยจะไม่ส่งผลในทันที จึงจะก่อให้เกิดผลิตภาพในการผลิตในระดับที่สูงได้ และจะส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในที่สุด เพราะความรู้สามารถที่จะพัฒนาต่อยอดออกไปอีกได้อย่างไม่จำกัด และจะติดตัวแรงงานหรือทรัพยากรมนุษย์ไปตลอด สำหรับทุนมนุษย์ในด้านอื่นๆ นั้นควรให้ความสำคัญเช่นเดียวกันทั้งทางด้าน การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตให้กับแรงงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เกษตรสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้จริง การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการศึกษา จึงจะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศนั้นมีคุณภาพ และจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

แผนพัฒนาการเกษตรในแต่ละช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่างก็มุ่งเน้นในเรื่องการให้การศึกษาทั้งในและนอกระบบแก่ประชากรในภาคเกษตร ซึ่งผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่องดังกล่าวได้ทำให้ประชากรภาคเกษตรที่จบการศึกษาภาคบังคับมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ จนในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่หรือมากกว่าครึ่งหนึ่งมีการศึกษาในระดับภาคบังคับ และผู้มีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ (รวมถึงการฝึกอบรมการประกอบอาชีพ) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 24.24 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 เป็นร้อยละ 26.46 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 แสดงว่าแนวโน้มของประชาการเกษตรที่ได้รับการศึกษามีทิศทางที่ดีขึ้น หากสามารถนำความรู้ที่ได้จากการได้รับการศึกษาที่เพิ่มขึ้นนี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำให้สามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตให้แก่ภาคเกษตรได้ต่อไป นอกจากนี้แผนพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันหรือในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 มีเป้าหมายที่จะดูแลเกษตรกรให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงและผาสุก โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน และส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับความต้องการ

ของตลาด รวมทั้งวิจัย พัฒนา การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในด้านต่างๆ ให้กับเกษตรกร และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตและพึ่งตนเองได้ เพราะการค้นพบนวัตกรรมใหม่ๆ รวมทั้งการฝึกอบรมในด้านต่างที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตให้กับตัวเกษตรกรเอง และสามารถปรับใช้ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีนี้ ย่อมทำให้ผลิตภาพของภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นพร้อมๆ กับความผาสุกของเกษตรกรที่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงกับครอบครัว โดยไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองด้วย

จากการที่ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีหนี้สินมาก และขาดแคลนเงินทุนในการซื้อหาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ จึงทำให้ตัวแปรด้านเทคโนโลยีในการศึกษาครั้งนี้ไม่มีผลในการเพิ่มผลิตภาพในภาคการเกษตรเนื่องจากการที่เทคโนโลยีที่ทันสมัยส่วนใหญ่มักจะนำเข้าจากต่างประเทศ และมีราคาสูงทำให้เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ ทั้งนี้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญควบคู่ไปกับการให้ความรู้ การฝึกอบรม เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้วย เพราะเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรเพิ่มสูงขึ้น อันจะก่อให้เกิดความเจริญทางเติบโตทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตรได้อย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืนได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางด้านนโยบาย

1. ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภาคการเกษตร ไม่ควรคำนึงถึงเฉพาะปริมาณผลผลิตเพียงอย่าง รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการผลิตควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้กับทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตที่มั่นคงและถาวร

2. รัฐบาลควรเร่งขยายระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สูงขึ้น รวมไปถึงส่งเสริม พัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับสภาพภายในประเทศขึ้นใช้เอง ทั้งนี้แนวโน้มภาคการเกษตรในอนาคต จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศให้สูงขึ้น ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ จะช่วยลดปัญหาการขาดดุลการค้าจากการนำเข้าทุนและเทคโนโลยีและสร้างความเจริญเติบโตที่ยั่งยืนได้

3. สำหรับแรงงานภาคเกษตรส่วนใหญ่ที่ยังคงอยู่ในภาคเกษตรที่มีการศึกษาเพียงภาคบังคับหรือต่ำกว่านั้น และเป็นแรงงานวัยกลางคนซึ่งพ้นวัยที่จะศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว รัฐบาลควรให้การศึกษาแบบนอกระบบ เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ และเพื่อให้มีความรู้พอเพียงที่จะใช้เทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นในเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านในสาขาการเกษตรต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเพิ่มผลผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การขยายขอบเขตทุนมนุษย์ ให้ครอบคลุมกว้างขึ้น โดยพิจารณาในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ในด้านการสาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นต้น

2. การศึกษาครั้งต่อไปจะสามารถนำแนวคิดเรื่องปัจจัยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Model) มาใช้ในการศึกษาเพื่อให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของภาคเกษตรได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น อาจมีการศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่กำหนดผลิตภาพการผลิตของหน่วยผลิตในระยะยาวได้

3. ในการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรที่ใช้ในการอธิบายผลิตภาพการผลิตรวมได้อยู่เพียง 4 ตัว คือตัวแปรดัชนีชี้วัดทางด้านการลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ดัชนีชี้วัดทางด้านการศึกษา ดัชนีชี้วัดทางด้านการประดิษฐ์คิดค้นมี และดัชนีชี้วัดทางด้านการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งอาจจะทำให้การอธิบายไม่สมบูรณ์เนื่องจากอาจมีการละเลยตัวแปรที่สามารถอธิบายได้ดีกว่า แต่ยังไม่ได้ทำการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้

4. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบจำลองในรูปเส้นตรง (linear model) พบว่าในวัตถุประสงค์ข้อ 2 ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายตัวแปรตามได้น้อย และบางตัวไม่มีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอาจไม่อยู่ในรูปเส้นตรง (nonlinear model) ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปเส้นตรง และในรูปเส้นตรง เพื่อจะได้เปรียบเทียบแบบจำลองที่เหมาะสมในการอธิบายได้อย่างถูกต้อง